

ALKULAUSE KOKOELMAAN „KAHDENTOISTA VUODEN AJALTA“³⁸

Lukijalle tässä tarjottava kirjoitusten ja kirjasten kokoelma käsittää aikajakson vuodesta 1895 vuoteen 1905. Tähän yhteenkoottujen kirjallisten tuotteiden aiheena ovat Venäjän sosialidemokratian ohjelmalliset, taktilliset ja organisatoriset kysymykset. Näitä kysymyksiä asetetaan ja kehitellään aina taistelussa marxilaisen liikkeen oikeisto-siipeä vastaan Venäjällä.

Ensin tätä taistelua käydään puhtaasti teoreettisella alalla 90-luvun legaalisen marxilaisuutemme pääedustajaa hra Struvea vastaan. Vuoden 1894 loppu ja vuoden 1895 alku oli legaaliseissa publisistiikassamme tapahtuneen jyrkän käänteiden kautta. Ensi kerran tähän legaaliseen publisistiikkaan pääsi tunkeutumaan marxilaisuus, jota edustivat nyt myöskin venäläiset sosialidemokraatit eivätkä yksinomaan „Työn vapautus” ryhmän ulkomaiset toimihenkilöt. Vilkastuminen kirjallisuudessa ja marxilaisten kiihkeät kiistat narodnikkilaisuuden vanhojen johtomiesten kanssa, joilla siihen saakka oli ollut miltei täysin vallitseva asema (esim. N. K. Mihailovski) edistyksellisessä kirjallisuudessa, oli työväen joukkoliikkeen nousun aattoa Venäjällä. Venäläisten marxilaisten kirjalliset esiintymiset edelsivät välittömästi proletariaatin astumista taisteluun, vuoden 1896 kuuluisia pietarilaisia lakkoja, jotka olivat alkuna sittemmin jatkuvasti kasvaneen työväenliikkeen — tuon koko vallankumouksemme voimallisimman tekijän — aikakaudelle.

Senaikaiset kirjallisuusolot pakoittivat sosialidemokraatteja käyttämään vertauskuvallista kieltä ja rajoittumaan mitä yleisimpiin käsitteisiin, jotka olivat kauimpana käy-

Вл. Ильинъ.

За 12 лѣтъ

СОБРАНИЕ СТАТЕЙ.

Томъ первый.

**Два направленія
въ русскомъ марксизмѣ
и русской социалдемократіи.**

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

**Биографія В. Безобразова и № 9 О., Большой пр., д. № 64.
1908.**

Kansilehti V. I. Leninin teosten kokoelmasta
„Kahdentoista vuoden ajalta”.

Pienennetty

tännöstä ja politiikasta. Erikoisesti tämä seikka helpotti marxilaisuuden erilaatuisten ainesten liiton muodostumista taistelussa narodnikkilaisuutta vastaan. Rinnan ulkomaitten ja venäläisten sosialidemokraattien kanssa tätä taistelua kävivät sellaiset henkilöt kuin hrat Struve, Bulgakov, Tugan-Baranovski, Berdjajev y.m. He olivat porvarillisia demokraatteja, joille eronteko narodnikkilaisuudesta ei merkinnyt siirtymistä pikkuporvarillisesta (eli talonpoikaisesta) sosialismista proletaariseen sosialismiin, kuten meille, vaan porvarilliseen liberalismiin.

Nyt on Venäjän vallankumouksen historia yleensä, muun muassa kadettipuolueen historia ja hra Struven evoluutio (miltei lokakuulaisuuteen) erikoisesti, tehnyt tuon totuuden silminnähtäväksi, tehnyt siitä publisistiikan tavallisen vaihtorahan. Silloin, vuosina 1894—1895, tuota totuutta piti todistella yhden taikka toisen kirjoittajan verrattain pienten marxilaisuudesta poikkeamisten perusteella, silloin tuota rahaa piti vasta lyödä. Teokseni, joka on suunnattu hra Struvea vastaan (K. Tulinin allekirjoituksella varustettu kirjoitus „Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö ja sen arvostelu hra Struven kirjassa” sensuurin polttamassa kokoelmassa „Aineistoa Venäjän taloudellisesta kehityksestä”, Pietari, 1895*), julkaisen sen vuoksi nyt täydellisenä kolmesta syystä. Ensinnäkin, mikäli lukeva yleisö on tutustunut hra Struven kirjaan ja narodnikkien marxilaisvastaisiin kirjoituksiin vuosina 1894—1895, sikäli hra Struven katsantokannan arvostelullakin on merkitystä. Toiseksi, sillä vallankumouksellisen sosialidemokraatin varoituksella, joka annettiin hra Struvelle *samanaikaisesti* narodnikkeja vastaan suunnatun yleisen esiintymisemme kanssa, on merkitystä sekä vastauksen antamiseksi niille, jotka ovat monesti syyttäneet meitä liitosta tuollaisten herrojen kanssa, että hra Struven erittäin merkittävän poliittisen uran arvioimiseksi. Kolmanneksi, Struvea vastaan käydylä vanhalla ja monessa suhteessa vanhettuneella polemiikilla on opettavaisen näytteen merkitys. Tämä näyte osoittaa leppymättömän teoreettisen polemiikin käytännöllis-poliittisen arvon. Vallankumouksellisia sosialidemokraatteja on syytetty lukemattomia kertoja liiallisesta taipumuksesta tuollaiseen polemiikkiin sekä „ekonomisteja”,

* Ks. Teokset, 1. osa, ss. 321—495. *Toim.*

bernsteiniläisiä että menshevikkejä vastaan. Ja nykyisinkin nuo syytökset ovat kysytyintä tavaraa sosialidemokraattisen puolueen sisällä olevien „sovittelijain” ja sen ulkopuolella olevien „myötämielisten” puolisosialistien keskuudessa. Meillä puhutaan hyvin mielellään siitä, että venäläisillä yleensä, muun muassa sosialidemokraateilla ja erikoisesti bolshevikeilla, on ylenpalttinen taipumus polemiikkiin ja jakaantumiseen. Meillä unohdetaan myös mielellään se, että ylenpalttista taipumusta sosialismista liberalismiin loikkaamiseen aiheuttavat kapitalististen maiden olosuhteet yleensä, muun muassa porvarillisen vallankumouksen olosuhteet Venäjällä ja intelligenssimme elämän ja toiminnan olosuhteet erikoisesti. Tältä näkökannalta on hyvin hyödyllistä tarkastella sitä, mitä oli kymmenen vuotta sitten, minkälaisia teoreettisia erimielisyyksiä „struvelaisuuden” kanssa hahmottui jo silloin, millaisista pienistä (ensi näkemältä pienistä) erimielisyyksistä syntyi puolueiden täydellinen poliittinen erkaantuminen ja raivokas taistelu parlamenttissa, monissa sanomalehdissä, kansankokouksissa j.n.e.

Hra Struvea vastaan kirjoitetun artikkelin johdosta minun on vielä huomautettava, että sen perustaksi on otettu referaatti, jonka pidin syksyllä 1894 silloisten marxilaisten pienessä kerhossa. Niiden sosialidemokraattien ryhmästä, jotka työskentelivät silloin Pietarissa ja perustivat vuoden kuluttua Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi, oli tässä kerhossa St., R. ja minä. Legaalisista marxilaisista kirjailijoista siinä olivat P. B. Struve, A. N. Potresov ja K.³⁹. Tuossa kerhossa minä pidin referaatin, jonka nimenä oli: „Marxilaisuuden heijastuminen porvarillisessa kirjallisuudessa”. Kuten otsikosta näkyy, polemiikki Struvea vastaan oli siinä verrattomasti jyrkempää ja selvempää (socialidemokraattisten johtopäätöstensä puolesta) kuin keväällä 1895 julkaistussa kirjoituksessa. Lievennykset siihen oli tehty osittain sensuurisyyistä, osittain „liiton” aikaansaamiseksi legaalisten marxilaisten kanssa yhteistä taistelua varten narodnikkilaisuutta vastaan. Sen, että pietarilaisten socialidemokraattien silloinen hra Struvelle antama „sysäys vasemmalle” ei jäänyt aivan tuloksettomaksi, osoittaa selvästi hra Struven kirjoitus poltetussa kokoelmassa (1895) ja eräät hänen kirjoituksensa „Novoje Slovoissa”⁴⁰ (1897).

Hra Struvea vastaan kirjoitettua vuoden 1895 artikkelia luettaessa on sitä paitsi otettava huomioon, että monessa suhteessa se on myöhäisempien taloudellisten tutkimusten (erikoisesti „Kapitalismin kehityksen”) konsepti. Lopuksi pitää kiinnittää lukijain huomiota tämän artikkelin viimeisiin sivuihin, joilla korostetaan marxilaisen mielestä *myönteisiä* piirteitä ja puolia narodnikkilaisuudessa vallankumouksellis-demokraattisena virtauksena maassa, joka elää porvarillisen vallankumouksen aattoa. Tarkoitin niiden perusajatusten teoreettista muotoilua, jotka 12—13 vuotta myöhemmin saivat käytännöllis-poliittisen ilmauksensa II Duuman vaalien aikaisessa „vasemmistoblokissa” ja „vasemmistoblokki”-taktiikassa. Menshevikkien se osa, joka taisteli proletariaatin ja talonpoikaiston vallankumouksellis-demokraattisen diktatuurin aatetta vastaan ja oli vasemmistoblokin ehdottoman sallimattomuuden kannalla, luopui tässä suhteessa vallankumouksellisten sosialidemokraattien hyvin vanhoista ja hyvin tärkeistä perinteistä,—perinteistä, joita „Zarja”⁴¹ ja vanha „Iskra”⁴² voimakkaasti kannattivat. Itsestään selvää on, että „vasemmistoblokki”-taktiikan ehdollinen ja rajoitettu sallittavuus johtuu kiertämättömästi noista samoista narodnikkilaisuutta koskevista marxilaisuuden teoreettisista peruskatsantokannoista.

Struvea vastaan kirjoitetun artikkelin (1894—1895) jälkeä seuraa „Venäjän sosialidemokraattien tehtävät”*, joka on kirjoitettu vuoden 1897 lopulla sen kokemuksen perusteella, jonka sosialidemokratia oli saanut Pietarissa vuonna 1895. Ne mielipiteet, jotka tämän kokoelman muissa kirjoituksissa ja kirjasissa esitetään sosialidemokratian oikeistosiipeä vastaan käydyn polemiikin muodossa, on tässä kirjasessa esitetty myönteisessä muodossa. Erilaiset esipuheet „Tehtäviin” julkaistaan uudelleen sen yhteyden osoittamiseksi, mikä tällä teoksella on ollut puolueemme kehityksen eri kausiin (esim. Axelrodin esipuhe korostaa kirjaseen yhteyttä taisteluun „ekonomismia” vastaan ja vuoden 1902 esipuhe korostaa narodnajavoljalaisten ja narodnojepravolaisten evoluutiota).

Kirjoitus „Zemstvovon vainoojat ja liberalismin Hannibalit”** julkaistiin ulkomaisessa „Zarjassa” vuonna 1901. Tämä kirjoitus likvidoi niin sanoakseni sosialidemokraattiset

* Ks. Teokset, 2. osa, ss. 299—327. *Toim.*

** Ks. Teokset, 5. osa, ss. 21—69. *Toim.*

suhteet Struveen poliitikkona. Vuonna 1895 häntä varoitettiin ja hänestä aitauduttiin varovaisesti kuin liittolaisesta. Vuonna 1901 hänelle julistettiin sota kuin liberaalille, joka ei kykene puolustamaan edes jossain määrin johdonmukaisesti pelkkiä demokraattisiakaan vaatimuksia.

Vuonna 1895, muutamaa vuotta ennen „bersteiniläisyyttä” Lännessä ja ennen monien Venäjän „etummaisten” kirjailijoiden täydellistä eroamista marxilaisuudesta,— minä viittasin siihen, että hra Struve on epäluotettava marxilainen, josta sosialidemokraattien on aitauduttava erilleen. Vuonna 1901, muutamaa vuotta ennen kadetti puolueen esiintymistä Venäjän vallankumouksessa ja ennen tuon puolueen poliittista fiaskoa I ja II Duumassa, minä osoitin Venäjän porvarillisen liberalismiin juuri ne piirteet, jotka tulivat esiin vuosina 1905—1907 joukkoluontoisissa poliittisissa toiminnoissa ja esiintymisissä. Kirjoituksessa „Liberalismin Hannibalit” arvostellaan erään liberaalin virheelistä järkeilyä, ja tuo arvostelu osoittautuu nyt miltei täydellisesti sopivan suurimman liberaalisen puolueen vallankumouksessamme harjoittamaan politiikkaan. Niille, jotka ovat taipuvaisia ajattelemaan, että me, bolshevikit, muka luovuimme vanhasta sosialidemokraattisesta poliitikasta liberalismiin suhtautumisessa, kun vuosina 1905—1907 taistelimme armottomasti perustuslaillisia illuusioita ja kadetti puoluetta vastaan,— niille henkilöille kirjoitus „Liberalismin Hannibalit” osoittaa heidän virheensä. Bolshevikit pysyivät uskollisina vallankumouksellisen sosialidemokratian perinteille eivätkä antautuneet sen porvarillisen häyryn valtaan, jota liberaalit pitivät yllä „perustuslaillisen mutkan” kaudella ja joka hämärsi tilapäisesti puolueemme oikeistosiiven tietoisuuden.

Seuraava kirjanen: „Mitä on tehtävä?” ilmestyi ulkomailla aivan vuoden 1902 alussa *. Se on omistettu sosialidemokraattisessa järjestössä eikä enää kirjallisissa virtauksissa esiintyvän oikeistosiiven arvostelulle. Vuonna 1898 pidettiin sosialidemokraattien 1. edustajakokous ja laskettiin Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen perusta. Puolueen ulkomaiseksi järjestöksi tuli ulkomainen „Venäläisten sosialidemokraattien liitto”, johon kuului myös „Työn vapautus” ryhmä. Mutta poliisi oli murskannut puolueen

* Ks. Teokset, 5. osa, ss. 337—523. *Toim.*

keskuselimet eikä niitä voitu uudelleen pystyttää. Puolueen tosiasiallista yhtenäisyyttä ei ollut: se jäi vain aatteeksi, ohjeeksi. Lakkoliikkeeseen ja taloudelliseen taisteluun viehättyminen synnytti silloin sosialidemokraattisen opportunismien erikoisen muodon, niin sanotun „ekonomismin”. Kun „Iskran” ryhmä *aivan* vuoden 1900 *lopussa* alkoi toimintansa ulkomailla, niin kahtiajakaantuminen tällä pohjalla oli jo tosiasia. Vuoden 1900 *keväällä* Plehanov erosi ulkomaisesta „Venäläisten sosialidemokraattien liitosta” ja perusti erikoisen järjestön „Sotsial-demokrat”.

„Iskra” aloitti toimintansa muodollisesti kummastakin ryhmästä riippumattomana, asiallisesti — yhdessä Plehanovin ryhmän kanssa „Liittoa” vastaan. Yhdistymisyrittys (kesäkuu 1901, „Liiton” ja „Sotsial-demokratin” edustajakokous Zürichissä) epäonnistui. Kirjasessa „Mitä on tehtävä?” esitetään systemaattisesti erkaantumisen syyt sekä iskralaisen taktiikan ja organisatorisen toiminnan luonne.

Kirjasesta „Mitä on tehtävä?” puhuvat usein bolshevikien nykyiset vastustajat, menshevikit, ja myöskin porvarillis-liberaalisen leirin kirjailijat (kadetit, „Tovarishtsh” lehden „bezzaglavijalaiset”⁴³ y.m.s.). Sen vuoksi painatan sen uudestaan aivan pienin lyhennyksin, jättäen pois vain järjestösuhteita koskevia yksityiskohtia ja pieniä poleemisia huomautuksia. Tämän kirjasen sisällön olemuksen kannalta nykyisen lukijan huomiota pitää kiinnittää seuraavaan.

Niiden henkilöiden perusvirhe, jotka nykyisin polemisoiivat „Mitä on tehtävä?” kirjasta vastaan, on siinä, että he repäisevät tämän teoksen kokonaan irti sen yhteydestä määrättyyn historialliseen tilanteeseen, puolueemme kehityksen tiettyyn ja jo kauan sitten menneeseen kauteen. Havainnollisesti tuon virheen ilmaisi esimerkiksi Parvus (en edes puhukaan monilukuisista menshevikeistä), joka monien vuosien kuluttua kirjasen ilmestymisestä kirjoitti sen vääristä tai liioitelluista ajatuksista ammattivallankumouksellisten järjestön suhteen.

Nykyisin tuollaiset lausunnot tekevät suorastaan naurettavan vaikutuksen: on aivan kuin ihmiset haluaisivat viitata kintaalla puolueemme kehityksen kokonaiselle kaudelle, niille saavutuksille, jotka aikoinaan saatiin taistelun hinnalla ja ovat nyt jo kauan sitten lujittuneet ja tehneet tehtävänsä.

Kun nykyäikana puhutaan, että „Iskra” liioitteli (*vuosina 1901 ja 1902!*) ammattivallankumouksellisten järjestön

ajatusta, niin se on samaa kuin jos venäläis-japanilaisen sodan *jälkeen* japanilaisia moitittaisiin venäläisten sotavoimien yliarvioimisesta ja siitä, että he pitivät ennen sotaa liian suurta huolta taistelusta noita voimia vastaan. Saa-dakseen voiton japanilaisten täytyi koota kaikki voimat venäläisten maksimaalisesti mahdollisia voimia vastaan. Valitettavasti monet päättelevät puolueestamme syrjästä-käsin, tuntematta asiaa, näkemättä sitä, että ammattivallankumouksellisten järjestön aate on *nykyään* jo saanut täydellisen voiton. Mutta voitto olisi ollut mahdoton, ellei tätä aatetta olisi aikanaan asetettu *etutilalle*, ellei sitä olisi „liioitellusti” pöntetty henkilöille, jotka häiritsivät tämän aatteen toteuttamista.

„Mitä on tehtävä?” on *yhteenveto* vuosien 1901 ja 1902 iskralaisesta taktiikasta, iskralaisesta organisatorisesta politiikasta. Nimenomaan: „*yhteenveto*”, ei enempää eikä vähempää. Ken vaivautuu tutustumaan „Iskraan” vuosilta 1901 ja 1902, hän epäilemättä vakuuttuu siitä *. Mutta ken tekee päätelmiä tästä yhteenvedosta tuntematta „Iskran” taistelua silloin *vallitsevana ollutta* ekonomismia vastaan ja käsittämättä tätä taistelua, hän yksinkertaisesti kylvää sanoja tuuleen. „Iskra” taisteli ammattivallankumouksellisten järjestön luomiseksi, taisteli erittäin tarmokkaasti vuosina 1901 ja 1902, voitti silloin vallitsevana olleen ekonomismin, *loi* tämän järjestön lopullisesti vuonna 1903, säilytti tämän järjestön huolimatta iskralaisten myöhemmästä kahtiajakaantumisesta, huolimatta myrskyn ja rynnäkönn kauden kaikista rauhattomuuksista, suojasi sen koko Venäjän vallankumouksen ajan, säilytti ja suojasi sen vuodesta 1901—1902 vuoteen 1907.

Ja nyt, kun taistelu tämän järjestön puolesta on jo kauan sitten päättynyt, kun kylvö on suoritettu, jyvät tuleentunut, elonleikkuu päätetty,— nyt ilmaantuu väkeä, jotka julistavat: „ammattivallankumouksellisten järjestön aatteen liioittelua!”. Eikö se ole naurettavaa?

Ottakaa esimerkiksi koko vallankumouksenedellinen kausi ja vallankumouksen ensimmäiset 2½ vuotta (1905—1907) kokonaisuudessaan. Verratkaa tämän kauden sosialidemokraattista puoluettamme muihin puolueisiin sen yhteenliitty-

---

* Tämän julkaisun 3. osassa tullaan julkaisemaan uudestaan „Iskran” tärkeimmät kirjoitukset näiltä vuosilta “.

neisyyden, järjestyneisyyden ja periytyvän ehjyyden kannalta. Teidän on tunnustettava, että *tässä* suhteessa puolueemme paremmuus *kaikkiin* muihin puolueisiin, sekä kadetteihin että eseriin j.n.e., verrattuna *on kiistatonta*. Sosialidemokraattinen puolue laati itselleen ennen vallankumousta kaikkien sosialidemokraattien virallisesti hyväksymän ohjelman, ja tehdessään siihen muutoksia se ei jakaantunut ohjelman vuoksi. Kahtiajakaantumisesta huolimatta sosialidemokraattinen puolue antoi vuodesta 1903 vuoteen 1907 (virallisesti vuodesta 1905 vuoteen 1906) yleisölle täydellisimmät tiedot sisäisestä tilastaan (toisen yhteisen, III bolshevistisen ja IV eli Tukholman yhdistävän edustajakokouksen pöytäkirjat). Kahtiajakaantumisesta huolimatta sosialidemokraattinen puolue käytti ennemmin kuin mitkään muut puolueet hyväkseen tilapäistä vapauden pilkistystä avoimen järjestön ihanteellisen demokraattisen rakenteen toteuttamiseksi käytännössä valintajärjestelmien ja edustuksineen edustajakokouksissa puolueen järjestyneiden jäsenten lukumäärän mukaisesti. Sitä ei ole tähän saakka enempää eserrillä kuin kadeteillakaan, tuolla miltei legaalisella ja parhaimmin järjestetyllä porvarillisella puolueella, jolla on käytettävänään meihin verrattuna äärettömästi suuremmat rahavarat, vapaus lehdistön käyttämisessä ja julkisen elämisen mahdollisuus. Entä II Duuman vaalit, joihin osallistuivat kaikki puolueet, eivätkö ne osoittaneet havainnollisesti, että meidän puolueemme ja duumaryhämme organisatorinen yhteenliittyneisyys on korkeammalla kuin millään muulla puolueella?

Herää kysymys, kuka realisoi, kuka olennoi elämässä tämän puolueemme suurimman yhteenliittyneisyyden, lujouden ja horjumattomuuden? Sen teki ammattivallankumouksellisten järjestö, joka muodostettiin ennen kaikkea „Iskran” osanotolla. Ken tuntee hyvin puolueemme historian, ken on itse osallistunut puolueemme rakentamiseen, sille on riittävää pelkkä silmäys minkä ryhmän edustajiston kokoonpanoon hyvänsä esimerkiksi Lontoon edustajakokouksessa voidakseen vakuuttua siitä, voidakseen heti huomata sen vanhan, tärkeimmän ydinjoukon, joka muita tarmokkaammin vaali puoluettamme ja kasvatti puolueen. Tämän menestyksen perusedellytyksenä oli tietenkin se, että työväenluokka, jonka paras osa loi sosialidemokratian, erottuu objektiivisten taloudellisten syiden vuoksi kaikista

muista kapitalistisen yhteiskunnan luokista suurimman organisaatiokykynsä puolesta. Ilman tätä edellytystä ammattivallankumouksellisten järjestö olisi leikkikalua, seikkailua, tyhjä kyltti, ja kirjasessa „Mitä on tehtävä?” moneen kertaan korostetaankin sitä, että tässä kirjasessa puolustetulla järjestöllä on merkitystä vain „todella vallankumouksellisen ja vaistonvaraisesti taisteluun nousevan luokan” yhteydessä. Mutta proletariaatin objektiivisesti maksimaalisen kyvyn liittyä yhteen luokaksi realisoivat elävät ihmiset, eivätkä muutoin kuin tietyissä organisaatiomuodoissa. *Eikä* mikään muu kuin iskralainen järjestö *olisi voinut* meidän historiallisissa oloissamme, vuosien 1900—1905 Venäjällä, luoda *sellaista* sosialidemokraattista työväenpuoluetta, jollainen nyt on luotu. Ammattivallankumouksellinen on täyttänyt tehtävänsä Venäjän proletaarisen sosialismin historiassa. Eivätkä mitkään voimat voi nyt tehdä tyhjäksi tätä asiaa, joka on jo kauan sitten kasvanut ulos vuosien 1902—1905 „kerhojen” suppeista puitteista, eivätkä jo saavutettujen voittojen merkitystä voi horjuttaa mitkään myöhästyneet voivottelut sen johdosta, että taistelutehtäviä ovat yliarvioineet ne, jotka aikoinaan vain taistelemalla kykenivät turvaamaan sen, että näitä tehtäviä ryhdyttiin ratkaisemaan oikealla tavalla.

Mainitsin juuri vanhan „Iskran” kauden kerhojen suppeista puitteista (vuoden 1903 lopulla, 51. numerosta, „Iskra” kääntyi menshevismiin ja julisti: „vanhan ja uuden „Iskran” välillä on kuilu”,—Trotskin sanat kirjasessa, jonka „Iskran” menshevistinen toimitus hyväksyi). Tuosta kerholaisuudesta pitää nykyiselle lukijalle sanoa muutamia selittäviä sanoja. Niin kirjasessa „Mitä on tehtävä?” kuin myöskin myöhemmin julkaistussa kirjasessa „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin” * lukija näkee *ulkomaisten kerhojen* välisen kiihkeän, ajoittain raivokkaan, tuhoisan taistelun. Epäilemätöntä on, että tuolla taistelulla on monia epämiellyttäviä puolia. Epäilemätöntä on, että tuo kerhojen välinen taistelu on ilmiö, joka on mahdollinen vain silloin, kun kyseisen maan työväenliike on vielä aivan nuori ja kehittymättömässä tilassa. Epäilemätöntä on, että Venäjän nykyaikaisen työväenliikkeen nykyisten toimihenkilöiden on lakattava noudattamasta monia kerholaisia perinteitä,

* Ks. Teokset, 7. osa, ss. 191—410. *Toim.*

unohdettava ja heitettävä sivuun kerhoelämän ja kerhorailun monet pikkumaisuudet voidakseen täyttää tarmokkaasti sosialidemokratian nykykauden tehtäviä. Vain siten, että puoluetta laajennetaan *proletaarisilla* aineksilla, voidaan avoimen joukkotoiminnan ohessa juuria pois kaikki menneisyydeltä perityt ja nykykauden tehtäviä vastaamattomat kerholaisuuden jäljet. Ja siirtyminen työväenpuolueen demokraattiseen organisaatioon, jonka bolshevikit julistivat „Novaja Zhiznissä”⁴⁵ marraskuussa 1905 * heti kun avoimen toiminnan edellytykset olivat muodostuneet,— tuo siirtyminen oli asiallisesti jo peruuttamatonta erontekoa siitä, mikä vanhassa kerholaisuudessa oli aikansa elänyttä...

Niin, „siitä, mikä oli aikansa elänyttä”, sillä kerholaisuuden tuomitseminen on riittämätöntä, on kyettävä käsittämään sen merkitys entisen kauden omalaatuissa oloissa. Aikoinaan kerhot olivat välttämättömiä ja niillä oli myönteinen merkitys. Itsevaltiudellisessa maassa yleensä,— ja etenkin niissä oloissa, jotka *Venäjän* vallankumouksellisen liikkeen koko historia oli luonut, sosialistinen työväenpuolue *ei voinut* kehittyä muutoin kuin kerhoista. Kerhot, s.o. miltei aina henkilökohtaiseen ystävyYTEEN pohjautuvat suppeat, suljetut, hyvin vähälukuisen henkilöryhmän käsittävät yhtymät, olivat sosialismin ja työväenliikkeen kehityksen välttämättömänä etappina Venäjällä. Tämän liikkeen kasvaessa kävi välttämättömäksi näiden kerhojen yhdistäminen, lujan yhteyden luominen niiden välille, periytyvääsyyden aikaansaaminen. Tätä tehtävää ei voitu ratkaista ilman lujan operaatiotukikohdan muodostamista itsevaltiuden „käden ulottumattomiin” — *siis ulkomaille*. Ulkomaiset kerhot syntyivät näin muodoin välttämättömyyden pakosta. Niiden välillä ei ollut yhteyttä, niiden yllä ei ollut Venäjän puolueen auktoriteettia, ne olivat kiertämättä eri mieltä kyseisen ajankohdan liikkeen perustehtävien käsittämisessä, s.o. sen käsittämisessä, *miten nimenomaan* pitää rakentaa yksi tai toinen operaatiotukikohta ja mihin suuntaan auttaa puolueen yleistä rakennustyötä. Sellaisissa oloissa oli taistelu näiden kerhojen välillä väistämätöntä. Silmäillessämme nyt menneisyyteen me näemme selvästi, mikä kerho pystyi todella täyttämään operaatiotukikohdan tehtävää. Mutta

* Ks. Teokset, 10. osa, ss. 12—23. *Toim*

silloin, erilaisten kerhojen toiminnan alussa, sitä kukaan ei voinut sanoa, ja kiistan voi ratkaista vain taistelu. Muistaakseni Parvus moitti myöhemmin vanhaa „Iskraa” kerholaisesta hävitystaistelusta ja julisti perästäpäin sovintopolitiikkaa. Mutta perästäpäin on niin helppo sanoa, ja kun niin sanoo, niin se merkitsee sen paljastamista, ettei ole ymmärretty silloisia olosuhteita. Ensinnäkään ei ollut määrättyjen kerhojen voiman ja *vakavuuden* minkäänlaista kriteeriä. Paljon oli paisuteltuja kerhoja, jotka nyt on unohdettu, mutta jotka aikoinaan halusivat taistelemalla todistaa olemassaolo-oikeutensa. Toiseksi kerhojen väliset erimielisyydet koskivat sitä, miten *oli suunnattava* silloin vielä uutta toimintaa. Minä panin jo silloinkin merkille (kirjasessa „Mitä on tehtävä?”), että erimielisyydet näyttävät pieniltä, mutta todellisuudessa niillä on hyvin suuri merkitys, sillä uuden toiminnan alussa, sosialidemokraattisen liikkeen alussa tämän toiminnan ja tämän liikkeen yleisen luonteen määrittelemineen tulee tuntumaan propagandassa, agitaatiossa ja organisaatiossa mita olennaisimmalla tavalla. Kaikkia myöhempiä kiistoja sosialidemokraattien välillä käytiin siitä, kuinka työväenpuolueen poliittista toimintaa on yksissä tai toisissa eri tapauksissa suunnattava. Silloin oli myös kysymys yleensä *kaiken* sosialidemokraattisen politiikan yleisimpien perustojen ja perustehtävien määrittelystä.

Kerholaisuus on täyttänyt tehtävänsä ja nyt se on tietysti aikansa elänyttä. Mutta se on aikansa elänyttä siksi ja vain siksi, että kerhojen välinen taistelu asetti mitä kärkevimmin sosialidemokratian tärkeimmät kysymykset, ratkaisi ne leppymättömän vallankumouksellisessa hengessä ja loi siten lujan perustan laajalle puolueetyölle.

Osakysymyksistä, joita „Mitä on tehtävä?” kirjaseen yhteydessä on kirjallisuudessa herätetty, mainitsen vain kaksi seuraavaa. Kohta kirjaseen „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin” ilmestymisen jälkeen Plehanov ilmoitti „Iskrassa” vuonna 1904 olevansa periaatteellisesti eri mieltä kanssani väistönvaraisuutta ja tietoisuutta koskevassa kysymyksessä. En vastannut tuohon ilmoitukseen (ellei oteta lukuun erästä huomautusta geneve’läisessä „Vperjod” lehdessä * 46) enkä menshevistisessä kirjallisuudessa.

* Ks. Teokset, 8. osa, s. 234. Toim.

nessa tästä aiheesta olleisiin monilukuisiin toistamisiirteisiin, en vastannut siksi, että plehanovilaisella kritiikillä oli ilmeisesti tyhjänpäiväisen saivartelun luonne ja se perustui yhteydestään irti repäistyihin fraaseihin, erinäisiin sanontoihin, joita en ollut kyllin taitavasti tai kyllin tarkasti muotoillut, samalla kun kirjasen yleinen sisältö ja koko henki jätettiin sivuun. „Mitä on tehtävä?” ilmestyi maaliskuussa 1902. Puolueohjelman luonnos (plehanovilainen, „Iskran” toimituksen korjauksin) painettiin kesä- tai heinäkuussa 1902. Vaistonvaraisen suhde tietoiseen oli tässä luonnoksessa muotoiltu „Iskran” toimituksen yhteisestä suostumuksesta (ohjelmakiistoja oli Plehanovin ja minun välilläni toimituksen sisällä, mutta ei erityisesti tästä kysymyksestä, vaan kysymyksestä, joka koskee pientuotannon joutumista suurtuotannon syrjäyttämäksi, jolloin minä vaadin selvempää sanamuotoa kuin mitä Plehanovin esittämä oli, ja kysymyksestä, joka koskee proletariaatin tai yleensä työtätekevien luokkien katsantokannan eroavaisuutta, minkä yhteydessä vaadin puolueen puhtaasti proletarisen luonteen suppeampaa määrittelemistä).

Siis mistään periaatteellisesta erosta ohjelmaluonnoksen ja „Mitä on tehtävä?” välillä tässä kysymyksessä ei voinut olla puhettakaan. Toisessa edustajakokouksessa (elokuu 1903) Martynov, silloinen ekonomisti, alkoi väittää niitä ohjelmassa ilmaistuja käsityksiämme vastaan, jotka koskivat vaistonvaraisuutta ja tietoisuutta. Martynovia vastaan esiintyivät kaikki iskralaiset, kuten kirjasessa „Askel eteenpäin j.n.e.” tähdennän. Tästä käy selväksi, että asiallisesti erimielisyys oli iskralaisten ja ekonomistien välillä viimeksi mainittujen hyökätessä sitä vastaan, *mikä oli yhteistä* „Mitä on tehtävä?” kirjasessa ja ohjelmaluonnoksissa. Omia sanontojani, joita olin esittänyt „Mitä on tehtävä?” kirjassessa, en toisessa edustajakokouksessakaan aikonut nostaa joiksikin „ohjelmallisiksi”, erikoisia periaatteita muodostaviksi sanonnoiksi. Päinvastoin käytin sanontaa kepin liiasta vääntämisestä, jota myöhemmin usein siteerattiin. „Mitä on tehtävä?” kirjasessa oikaistaan keppiä, jonka ekonomistit olivat vääntäneet, sanoin minä (ks. vuonna 1903 pidetyn VSDTP:n toisen edustajakokouksen pöytäkirjoja, Geneve, 1904), ja juuri siksi, että me oikaisemme

tarmokkaasti väännöksiä, meidän „keppimme” on aina kaikkein suoriin*.

Näiden sanojen ajatus on selvä: „Mitä on tehtävä?” oikaisee poleemisesti ekonomismia, ja sen sisällön tarkasteleminen irrallaan kirjasen tästä tehtävästä ei ole oikein. Huomautan, että Plehanovin kirjoitusta „Mitä on tehtävä?” kirjasta vastaan *ei ole* julkaistu uudelleen uuden „Iskran” kokoelmassa („Kahden vuoden ajalta”), ja siksi en nyt kajoa Plehanovin perusteluihin, vaan selitän vain asian olemuksen nykyiselle lukijalle, joka hyvin monissa men-shevikkien kirjallisissa tuotteissa voi tavata viittauksia tähän kysymykseen.

Toinen huomautus koskee kysymystä taloudellisesta taistelusta ja ammattiliitoista. Kirjallisuudessa selitetään mielipiteitäni tästä kysymyksestä usein väärin. Sen vuoksi on tähdennettävä, että kirjasessa „Mitä on tehtävä?” on monia sivuja omistettu taloudellisen taistelun ja ammattiliittojen *valtavan* merkityksen selittämiseksi. Muun muassa puhuin silloin ammattiliittojen *neutraalisuuden* puolesta. Vastoin vastaväittäjiäni monia vakuutuksia *en ole puhunut toisin* sen jälkeen kirjasissa enkä sanomalehtikirjoituksissa-kaan. Vasta VSDTP:n Lontoon edustajakokous ja Stuttgartin kansainvälinen sosialistikongressi saivat minut tekemään johtopäätöksen, että ammattiliittojen neutraalisuutta ei voida *periaatteellisesti* puolustaa. Liittojen mitä kiintein lähentyminen puolueeseen — sellainen on ainoa oikea periaate. Pyrkimys lähentää ja sitoa liitot puolueeseen — sellaisen on oltava politiikkamme, ja sitä on toteutettava hellittämättä ja määrätietoisesti kaikessa propagandassamme, agitaatiossamme ja organisatorisessa toiminnassamme tavoittelematta pelkkiä „tunnustamisia” ja ajamatta toisinajattelevia pois ammattiliitoista.

* * *

Kirjanen „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin” ilmestyi Genevessä kesällä 1904. Siinä kuvataan ensimmäistä vaihetta menshevikkien ja bolshevikkien välisessä kahtiajakaantumisessa, joka alkoi toisessa edustajakokouksessa (elokuu 1903). Tästä kirjasesta minä heitin pois noin puolet, sillä organisaatiotaistelun pienet yksityiskohdat ja

* Ks. Teokset, 6. osa, s. 475. Toim.

erittäinkin sen taistelun yksityiskohdat, jota käytiin puoluekeskusten henkilököönpanosta, eivät lainkaan voi kiinnostaa nykyistä lukijaa ja ne voidaan täydellä syyllä asian olemuksen kannalta unohtaa. Oleellista on tässä mielestäni analyysi taktillisten ja muiden katsantokantojen taistelusta toisessa edustajakokouksessa ja polemiikki menshevikkien organisaatiokatsantokantoja vastaan: molemmat ovat tarpeen menshevismiin ja bolshevismiin ymmärtämiseksi virtauksina, jotka painoivat leimansa työväenpuolueen koko toimintaan vallankumouksessamme.

Toisessa sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksessa käydyistä keskusteluista panen merkille keskustelut agraariohjelmasta. Tapahtumat olivat epäilemättömästi todistaneet, että silloinen ohjelmamme (otrezkamaiden palauttaminen) oli liian suppea ja *aliarvioi* vallankumouksellisdemokraattisen talonpoikaissiikkeen voimia,— seikka-peräisemmin puhun siitä tämän julkaisun toisessa osassa *. Tässä taas on tärkeää tähdentää, että *tämäkin liian suppea* agraariohjelma näytti sosialidemokraattisen puolueen oikeistosiivestä sinä aikana *liian laajalta*. Martynov ja muut ekonomistit taistelivat sitä vastaan siksi, että se menee muka liian pitkälle! Tästä voidaan nähdä, kuinka tärkeä käytännöllinen merkitys oli vanhan „Iskran” kaikella taistelulla ekonomismia vastaan, taistelulla sosialidemokraattisen politiikan koko luonteen supistamista ja mataloittamista vastaan.

Erimielisyydet menshevikkien kanssa rajoittuivat tuona aikana (vuoden 1904 ensi puoliskolla) organisatorisiin kysymyksiin. Menshevikkien asenteen minä määrittelin „opportunistiksi organisatorisissa kysymyksissä”. Väittäen sitä vastaan P. B. Axelrod kirjoitti Kautskylle: „heikolla ymmärrykselläni en pysty käsittämään, mikä se sellainen kapine on: „opportunisti organisatorisissa kysymyksissä”,—joka nostetaan näyttämölle jonain itsenäisenä, ilman elimellistä yhteyttä ohjelmallisiin ja taktillisiin katsantokantoihin” (kirje kesäkuun 6 pltä 1904, julkaistu uudelleen uuden „Iskran” kokoelmassa „Kahden vuoden ajalta”, II osa, s. 149).

Minkälainen elimellinen yhteys on organisatorisissa ja taktillisissa katsantokannoissa esiintyvällä opportunistilla,

* Ks. tätä osaa, ss. 243—245. *Toim.*

sen on riittävästi osoittanut menshevismien koko historia vuosina 1905—1907. Mitä tulee „käsittämättömään kapi-neeseen”: „opportunisti organisatorisissa kysymyksissä”, niin elämä on vahvistanut arvioni oikeellisuuden niin loistavasti, etten voinut sellaista odottaakaan. Riittävä on mainita, että *menshevikki* Tsherevaninkin on nyt pakko tunnustaa (ks. hänen kirjastaan vuonna 1907 Lontoossa pidetystä VSDTP:n edustajakokouksesta), että Axelrodin organisaatiosuunnitelmista (surullisen kuulu „työväen-edustajakokous” j.n.e.) johtuu vain proletariaatin asiaa turmelevia jakaantumisia. Eikä siinä kaikki. Tuo samainen menshevikki Tsherevanin kertoo siinä, että Plehanovin piti taistella Lontoossa menshevikkiryhmän sisällä „organisatorista anarkismia” vastaan. Siis minä en suotta lyönyt vuonna 1904 „opportunistia organisatorisissa kysymyksissä”, koska Tsherevaninin ja Plehanovin piti vuonna 1907 tunnustaa vaikutusvaltaisten menshevikkien „organisatorinen anarkismi”.

Organisatorisesta opportunistista menshevikit menivät taktilliseen opportunistiin. Kirjasessa „Zemstvokamppailu ja „Iskran” suunnitelma” * (ilmestyi Genevessä vuoden 1904 lopulla, muistaakseni marras- tai joulukuussa) pannaan merkillä heidän ensimmäinen askelensa tuolla tiellä. Nykyisessä kirjallisuudessa voidaan usein tavata kohtia, joissa sanotaan, että zemstvokamppailua koskevassa kysymyksessä erimielisyyksiä aiheutti se, kun zemstvomiesten edessä pidettävistä mielenosoituksista ei — bolshevikkien taholta — tunnustettu olevan mitään hyötyä. Lukija näkee, että se on aivan virheellinen mielipide. Erimielisyyden aiheutti se, kun menshevikit alkoivat silloin puhua, ettei pidä aiheuttaa liberaalien keskuudessa *paniikkia*,— ja vieläkin enemmän se, kun vuoden 1902 Rostovin lakon jälkeen, vuoden 1903 kesällisten lakkojen ja barrikadien jälkeen ja vuoden 1905 tammikuun 9 päivän aattona menshevikit julistivat zemstvomiesten edessä pidettävät mielenosoitukset mielenosoitusten *korkeimmaksi tyyppiksi*. Bolshevistisen „Vperjod” lehden 1. numerossa (Geneve, tammikuu 1905) tuo arvio menshevikkien „zemstvokamppailusuunnitelmasta” ilmaistiin tälle kysymykselle omistetun pakinan otsikossa:

* Ks. Teokset, 7. osa, ss. 485—507. Toim.

„Proletaarien hyvät mielenosoitukset ja intelligenttien huonot päätelmät”*.

Viimeinen tässä uudestaanjulkaistava kirjanen: „Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa” ilmestyi Genevessä kesällä 1905**. Siinä esitetään jo systemaattisesti bolshevikkien ja menshevikkien väliset tärkeimmät taktilliset erimielisyydet; — keväällisen Lontoon „VSDTP:n III edustajakokouksen” (bolshevisti-sen) ja menshevikkien Geneven konferenssin päätöslauselmat muotoilivat täydellisesti nämä erimielisyydet ja johtivat niistä *perusteellisen* eroavaisuuden koko porvarillisen vallankumouksemme arvioinnissa proletariaatin tehtävien kannalta. Bolshevikit osoittivat proletariaatille *johtajan* tehtävän demokraattisessa vallankumouksessa. Menshevikit supistivat sen osuuden „äärimmäisen opposition” tehtäviin. Bolshevikit määrittelivät vallankumouksen luokaluonteen ja luokkamerkityksen myönteisesti, sanoen: voittoa vallankumous, siis „proletariaatin ja talonpoikaiston vallankumouksellisdemokraattinen diktatuuri”. Menshevikit tulkitsivat porvarillisen vallankumouksen käsitteen aina niin väärin, että heillä oli tuloksena tyytyminen proletariaatin alistettuun ja porvaristosta riippuvaiseen osuuteen vallankumouksessa.

Tunnettua on, miten nämä periaatteelliset erimielisyydet kuvastuivat käytännössä. Bulyginin Duuman boikotointi bolshevikkien taholta ja menshevikkien horjuminen. Witten Duuman boikotointi bolshevikkien taholta ja menshevikkien horjuminen, menshevikkien, jotka kutsuivat valitsemaan, mutta ei Duumaan. Kadettiministeristön ja kadettien politiikan tukeminen I Duumassa menshevikkien taholta ja perustuslaillisten illuusoiden ja kadettilaisen vastavallankumouksellisuuden päättäväinen paljastaminen bolshevikkien taholta, jotka samalla propagoivat „vasemmistolaisten toimeenpanevan komitean”⁴⁷ aatetta. Edelleen, vasemmistoblockki bolshevikeilla II Duuman vaaleissa ja liittoutumat kadettien kanssa menshevikeillä j.n.e., y.m.s.

Nykyisin on Venäjän vallankumouksen „kadettilaisesta kaudesta” (sanonta kirjasessa „Kadettien voitto ja työväenpuolueen tehtävät”, maaliskuu 1906)*** tullut nähtävästi

* Ks. Teokset, 8. osa, ss. 14—19. Toim.

** Ks. Teokset, 9. osa, ss. 1—125. Toim.

*** Ks. Teokset, 10. osa, ss. 191—270. Toim.

loppu. Kadettien vastavallankumouksellisuus on paljastettu täydellisesti. Kadetit alkavat itsekkin tunnustaa, että he ovat koko ajan taistelleet vallankumousta vastaan, ja hra Struve lausuu selvästi julki kadettilaisen liberalismiin sisimmät ajatukset. Mitä huolellisemmin tulee nyt valveutunut proletariaatti silmäilemään tuota kadettilaista kautta kokonaisuudessaan, koko tuota „perustuslaillista mutkaa”, — sitä ilmeisemmäksi käy, että bolshevikit olivat etukäteen arvioineet aivan oikein sekä tuon kauden että kadettipuolueen olemuksen, että menshevikit todellakin olivat harjoittaneet virheellistä politiikkaa, jonka objektiivinen merkitys oli samaa kuin itsenäisen proletaarisen politiikan korvaaminen proletariaatin porvarilliselle liberalismille alistamisen politiikalla.

* * *

Luodessaan yleissilmäyksen kahden virtauksen taisteluun Venäjän marxilaisuudessa ja Venäjän sosialidemokratiassa 12 vuoden ajalta (1895—1907) ei voi olla tulematta johtopäätökseen, että „legaalin marxilaisuus”, „ekonomismi” ja „menshevismi” ovat yhden ja saman historiallisen tendenssin erilaisia ilmenemismuotoja. Hra Struven (1894) ja hänen kaltaistensa „legaalin marxilaisuus” oli *marxilaisuuden heijastumista porvarillisessa kirjallisuudessa*. „Ekonomismi” sosialidemokraattisen toiminnan erikoisena suuntana vuonna 1897 ja sitä seuraavina vuosina toteutti tosiasiallisesti *porvarillis-liberaalisen „Credon”** ohjelmaa: työläisille — taloudellinen taistelu, liberaaleille — poliittinen taistelu. Menshevismi ei ole vain kirjallinen virtaus, se ei ole vain sosialidemokraattisen toiminnan suunta, vaan kiinteä fraktio, joka harjoitti Venäjän (vuosien 1905—1907) vallankumouksen ensimmäisellä kaudella erikoista politiikkaa ja *tosiasiassa alisti proletariaattia porvarilliselle liberalismille***.

* — uskontunnustus, ohjelma, maailmankatsomuksen esitys. *Toim.*

** Puolueen toisessa edustajakokouksessa esiintyneiden erilaisten virtausten ja suuntavaihteiden välisen taistelun analyysi (ks. kirjasta „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin”, 1904) todistaa kumoamattomasti vuoden 1897 ja sitä seuraavien vuosien „ekonomismin” suoranaisen ja välittömän yhteyden „menshevismiin”. Ja sosialidemokratiassa esiintyneen „ekonomismin” yhteyden „legaaliseen marxilaisuuteen” eli vuosien 1895—1897 „struvelaisuuteen” minä osoitin kirjassani „Mitä on tehtävä?” (1902). Legaalin marxilaisuus-ekonomismi-menshevismi eivät ole ainastaan aatteellisessa yhteydessä toisiinsa, niitä sitoo myöskin suoranainen historiallinen periytyväisyys.

Kaikissa kapitalistisissa maissa proletariaatti on kiertämättä tuhansin väliastein yhteydessä naapuriinsa oikealla: pikkuporvaristoon. Kaikissa työväenpuolueissa on kiertämätöntä enemmän tai vähemmän selvästi hahmottuneen oikeistosiiven muodostuminen, joka katsomuksissaan, taktiikassaan ja organisatorisessa „linjassaan” ilmentää pikkuporvarillisen opportunistin tendenssejä. Sellaisessa pikkuporvarillisessa maassa kuin Venäjällä eivät nuo tendenssit porvarillisen vallankumouksen aikakaudella, nuoren Sosialidemokraattisen työväenpuolueen ensimmäisten itujen aikakaudella voineet olla ilmenemättä paljon räikeämmin, määritellymmin ja selvemmin kuin missään muualla Euroopassa. Tutustuminen tuon tendenssin erilaisiin ilmenemismuotoihin Venäjän sosialidemokratiassa sen kehityksen eri vaiheissa on välttämätöntä vallankumouksellisen marxilaisuuden lujittamiseksi, Venäjän työväenluokan karaisemiseksi sen vapaustaistelussa.

Syyskuu 1907

*Julkaistu marraskuussa 1907
kokoelmassa: „12 vuoden ajalta”,
Pietari*

*Julkaistaan kokoelman
tekstin mukaan*